

מחקר מראה שהבדלי תרבויות משפיעים על האופן שבו ילדים רואים את העולם

החוקרים השוו את ההתפתחות של פעוטות אמריקאים עם סינים בני גילם, שרכישת השפה שלהם מתמקדת יותר בפעלים וביחסים בין אובייקטים. לפי המחקר, אין הבדל באופן שבו הם מבינים את המושגים "זהה" ו"שונה" בגיל שנה וחצי, אולם המצב משתנה בגיל שלוש

אסף רונאל 25.06.2019 05:48 עודכן ב: 10:09

הבדלים בין תרבויות עשויים להיות מכשול בתקשורת במפגש בין בני אדם ממקומות שונים או להפוך טיולים בארצות אחרות מסעירים יותר — והם אחת הסיבות לכך שחווית ההגירה עשויה להיות אתגר כה גדול. הדוגמות המוכרות ביותר לפערים כאלה קשורים לרוב להבדלים בכללי נימוס ושפת גוף, כמו השאלה אם מתנשקים לשלום (וכמה פעמים), לוחצים ידיים או קדים זה לזה.

אבל מה אם יש להבדלים האלה השפעה עמוקה יותר? מה אם התנאים החברתיים והתרבותיים שבהם אדם גדל משפיעים על האופן שבו מתעצבים החשיבה המופשטת וההיגיון? זו מסקנתו של מחקר חדש שנערך בכמעט 400 ילדים סינים ואמריקאים ושהתפרסם אמש בכתב העת המדעי PNAS. במחקר ערכו מדענים מארה"ב, מקנדה ומסין שלושה ניסויים בילדים בגילים שנה וחצי עד שלוש שנים מסין ומארה"ב. הניסויים בחנו את תפקיד היחסים בדרך החשיבה ופתרון הבעיות של ילדים. או, במקרה זה, את היכולת שלהם להבין את המושגים "זהה" ו"שונה" ביחס לזוגות חפצים וליישם את ההבנה הזאת. היכולת לזהות דפוסים יוצאי דופן היא מהכישורים הבסיסיים ביותר של הבנה מופשטת, ומחקרים עדכניים הראו כי היא קיימת גם בתינוקות בני שלושה חודשים. קודם לכן נמצא כי ילדים נוטים להצליח בהבנת הלוגיקה של דומה-שונה בגיל שנה וחצי, אולם כישוריהם בתחום מידרדרים עם העלייה בגיל, ורק בגיל חמש או שש הם מסוגלים לפתור חידות שפתרו בעודם פעוטות. שאלת המחקר שעמה יצאו המדענים לדרך היא אם גרף התפתחות זה של הבנת היחסים, שצורתו כצורת פרסה — מתחילה גבוהה, מידרדרת ועולה חזרה — הוא תוצאה של ההתפתחות הטבעית או של צורת החינוך בתרבות האמריקאית בפרט והמערבית בכלל, שבהן לימוד השפה מתמקד באובייקטים ובשמות עצם. לכן הם בחרו להשוות את ההתפתחות של פעוטות אמריקאים עם מה שקורה לילדים סינים בני גילם, שלימוד השפה שלהם מתמקד יותר בפעלים וביחסים בין אובייקטים. ד"ר נעמי הברון, חוקרת התפתחות שפה בילדים שעושה כיום פוסט דוקטורט באקול נורמל סופרייר בפריז, מספרת כי יש שלב בהתפתחות ילדים במערב שבו יש "פיצוץ אוכלוסין" של שמות עצם בשפתם — שלב שמוכר לכל הורה שילדו או ילדתו מתחילים לשאול "מה זה" על כל דבר שהם רואים. אגב, מוסיפה החוקרת, העברית היא ממקרי הקיצון של שפות שרכישתן מוטה לשמות עצם — אולי בשל מורכבות השימוש בפעלים בעברית. אך מחקרים הראו כי שלב זה של פריחת שמות העצם באוצר המלים אינו מופיע בלימוד השפה של פעוטות סינים. ולכן ההשוואה בין ילדים משתי התרבויות יכולה לחשוף תובנות על האופן שבו התרבות והשפה מעצבות את התפיסה שלנו.

כדי לבחון זאת עקבו החוקרים אחר ילדים סינים ואמריקאים בני שלוש שראו כיצד ארבעה זוגות של קוביות מונחים על צעצוע המנגן מוזיקה רק כשמונחים עליו זוגות מסוימים של צעצועים. שני זוגות כללו קוביות זהות, ושניים כללו קוביות שונות. אצל חצי מהילדים הצעצוע התחיל לנגן רק כשהונח עליו זוג קוביות זהה, ואצל החצי השני — רק כשהונח עליו זוג קוביות שונה. לאחר שלב הלימוד התבקשו הילדים לבחור איזה זוג מבין שני צמדי קוביות חדשים יגרום לצעצוע לנגן. כפי שעלה גם במחקרים

קודמים, הבחירה של הילדים האמריקאים לא היתה שונה באופן סטטיסטי מהטלת מטבע, אך הילדים הסינים בחרו בהצלחה רבה את הצמדים הנכונים.

אז ביקשו החוקרים לוודא שההבדל בין הילדים הסינים לאמריקאים הוא אכן תוצאה של השפעה תרבותית על גרף הלימוד של הבנת היחסים, ולא יתרון מובנה של הסינים שנובע מסיבות אחרות. לצורך כך ערכו את הניסוי פעם נוספת בילדים סינים בני שנה וחצי עד שלוש. ואכן, הילדים הסינים בגיל שנה וחצי הצליחו בניסוי לא פחות ולא יותר מכפי שילדים אמריקאים בני אותו גיל הצליחו במחקרים קודמים. אבל בניגוד לילדים האמריקאים, ש"מאבדים" את יכולת ההבנה הזו כשלימוד השפה שלהם מתפתח, הניסוי השני הראה שגרף ההתפתחות של הבנת יחסים אצל ילדים סינים נותר יציב בין הגילים שנה וחצי לשלוש-ארבע, בניגוד לצורת הפרסה של הגרף אצל הילדים האמריקאים. בניסוי השלישי ביקשו החוקרים לוודא שהסיבה להישגים הגבוהים יותר של הילדים הסינים היא אכן דגש תרבותי רב יותר בהבנת היחסים, ולא כישורים גבוהים יותר בתחומים אחרים. לשם כך בנו החוקרים מערך ניסוי מעט שונה: הפעם לא היה זוג קוביות נכון ולא נכון — אחד האובייקטים מהזוג בשלב האימון הופיע שוב, אבל ביחס שונה. למשל, בשלב הראשון ניגן הצעצוע כשהונחו עליו צמד של קובייה כחולה ומשולש אדום וצמד של קובייה כחולה ועיגול צהוב. בשלב השני הוצגו בפני הילדים שני צמדים — אחד של שתי קוביות כחולות והשני של עיגול צהוב ומשולש אדום. וכך יכלו החוקרים להבין במה מתמקד הילד — באובייקט יחיד ("בכל פעם שהופיע מרובע כחול, המוזיקה הופעלה") או ביחסים בין שתי הקוביות ("בכל פעם שהופיעו זוג אובייקטים שונים זה מזה, המוזיקה הופעלה"). ואכן, בהתאם להשערת המחקר, הילדים האמריקאים בני השלוש נטו להתמקד באובייקט ולבחור את הזוג הזהה (שיש בו קוביות כחולות), בעוד הילדים הסינים שמו לב בעיקר ליחסים בין הצורות ובחרו את הזוג השונה.

ד"ר הברון מספרת שהמדענים והציבור הכללי כאחד מוקסמים מהרעיון — שנבדק לפחות מאז שנות ה-50 — ולפיו השפה והתרבות יכולות לעצב את החשיבה שלנו במגוון דרכים לפחות מאז שנות ה-50. בתחילת הדרך זכו לפרסום מחקרים שטענו כי העובדה שבשפת ההופי (המדובר באוכלוסייה ילידית בצפון אמריקה) אין זמן דקדוקי או מונחים לתיאור זמן משפיעה על תפיסת הזמן של בני ההופי. בהמשך נבחנו דוברי גוגו ימיטירי (אבוריגינים באוסטרליה), שבשפתם יש רק כיוונים מוחלטים (צפון, דרום, מזרח ומערב), אבל אין מלים לכיוון יחסי כמו ימין ושמאל, ומחקרים הראו כי תפיסת המרחב שלהם שונה. נושא נוסף שהזכירה ד"ר הברון הוא השוני בתיאור צבעים בין שפות שונות — למשל, באנגלית אין מושג של "תכלת" כמו בעברית. מחקרים אלה היו מעניינים, אבל רובם עוסקים בנושאים שאולי נראים מרכזיים פחות מהמחקר הנוכחי בבדיקת החשיבה האנושית.

לפי מחברי המחקר, הסבר אפשרי להבדלים שבין הילדים עשוי להיות תוצאת השוני בשפות האם שלהם, ואולי הבדלים תרבותיים, סביבתיים או נוצרים משילוב כלשהו של הגורמים השונים. אבל המחקר מראה כי לפחות בשלב מסוים בהתפתחות, ההבדלים בסביבת המחיה החברתית משפיעים על גורמים בסיסיים באופן שבו אנחנו רואים את העולם.